

Posudek

rigorózní práce **Mgr. Kateřiny Hermanové** na téma
„Právní aspekty mateřství v právu soukromém a veřejném“

Autorka předložené rigorózní práce si zvolila velmi zajímavé téma, které je, pokud jde o legislativu, v obou uvedených oblastech stále velmi aktuální. Z obsahu, rozsahu i zpracování tématu je na první pohled zřejmé, že téma své rigorózní práce autorka nezvolila nahodile, ale naopak zcela záměrně. V jejím pojetí se odráží snaha poukázat na širší souvislosti v oblasti právní úpravy všech důležitých otázek, které s mateřstvím, jakožto jevem především biologickým souvisejí. Není totiž náhodou, že biologickému a společenskému jevu mateřství nebyla v předchozích stupních vývoje lidské společnosti vždy věnována hlubší pozornost. Proto historicky, zejména právní vývoj, nejprve v oblasti práva soukromého, později pak taktéž ve veřejném právu, se po dlouhá staletí pomalu vyvíjel. V současné době je ovšem, zejména v euroatlantickém prostoru, je těmto právním otázkám věnována značná pozornost, což má pochopitelně své společenské důvody. Po přečtení této rigorózní práce si vlastně čtenář proto, že autorka je při zkoumání právní úpravy judikatury a zejména pak literatury velmi pečlivá a snaží se důležitým problémům věnovat hlubší pozornost, uvědomuje význam mateřství.

Práce obsahuje 188 výkladových stran, kromě toho je k práci připojeno ještě šest příloh, jež se vztahují k výkladu některých otázek rozebíraných v textu.

Systematika práce vychází především z toho, že autorka celkem v devíti kapitolách se zabývá prakticky všemi podstatnými otázkami práva soukromého a veřejného, souvisejícími s mateřstvím. Podle mého názoru svým způsobem zajímavým výsledkem autorčina analytického postupu je to, že veřejnoprávní předpisy spíše převažují nad úpravou mateřství danou právem soukromým. Zřejmě velmi silně je tento jev ovlivněn právním vývojem postavení dítěte chráněného až ve 20. století jeho rovnoprávným občanským postavením a postupně se rozvíjejícími sociálními právy.

V první úvodní kapitole se autorka zabývá otázkami obecnými, týkajícími se právního postavení ženy a matky na nejvyšší úrovni v právu ústavním. Tu bych autorce připomněla, že ve vývoji ústavního práva nejen v našem státě, ale i v jiných evropských státech, někde ústavní zákonodárství výslovně zmiňuje úpravu mateřství, jinde od této výslovné úpravy (není mi známo proč) ustoupila. Do této kapitoly autorka umístila ještě zajímavý výklad o právech žen pacientek. Některé situace, kde se objevuje například povinnost mlčenlivosti nebo problematika informovaného souhlasu jsou z hlediska žen vlastně speciální. U mužů vlastně nepřicházejí v úvahu. Někdy může docházet svým způsobem ke střetu práva soukromého a veřejného – např. je povinen lékař sdělit manželovi pacientky, zda je těhotná či nikoliv, nebo he třeba k tomu jejího souhlasu?

Stěžejní kapitolou z oblasti soukromého práva je kapitola druhá věnovaná mateřství. Výklad je podán na necelých dvaceti stranách velmi fundovaně. Autorka se zde zabývá nejen „standardní“ problematikou, ale věnuje se též problematice výjimečné – tj. mateřství matky nezletilé a dále pak otázkám neprovdané matky. Správně autorka dochází k tomu, že v současné době neprovdaná matka není jevem spíše výjimečným zasluhujícím vždy sociálního přístupu. V okamžiku, kdy ve společnosti přibývá nesezdaných soužití, přestává se

postavení matky neprovdané podobat postavení matky osamělé. Proto správně autorka uvádí, že neprovdanou matku nelze ztotožňovat s matkou osamělou. V souvislosti s právním postavením nezletilé matky autorka podává vysvětlení, pokud jde o její rodičovství. Nevyslovuje se však úplně jasně k právnímu postavení nezletilé matky mladší 15-ti let a možnosti zásahů do jejích práv, pokud jde o rodičovství ze strany zákonných zástupců. Autorka se mohla zmínit i o tom, jak by tomu bylo se souhlasem k osvojení takového nezletilého, pokud jde o dítě, které porodila. Autorka sice na straně 41 popisuje postup podle § 65 odst. 2 ZOR, nezmiňuje se však o tom, když by šlo o porod nezletilé matky nejnižšího věku, který se v našich podmínkách vyskytuje – 12 až 13 let?

Naopak kapitola třetí je na stranách 50 – 74 obsáhle věnována problematice porodu, tj. především zdravotnickému právu. Jde nejen o problematiku vlastního porodu, ale též o období perinatální a šestinedělí. Poměrně rozsáhle autorka rozebírá právní problematiku porodu v domácím prostředí, což sice v naší společnosti není jev převažující, avšak snahy zavést některé nové předpisy, se průběžně aktualizují. I tuto kapitolu, která je zpracována velmi pečlivě, považuji za důležitou a přínosnou.

Velmi rozsáhlou se jeví kapitola čtvrtá nazvaná „Mater semper certa est“. Zde autorka rozebírá velmi složitou právně i společensky náročnou problematiku určování a popírání rodičovství, dále asistované reprodukce a surrogačního mateřství a konečně právní problematiku anonymních a utajených porodů. Podle mého názoru autorka logicky a systémově správně tyto čtyři komplexy otázek, na které hledá odpovědi pod uvedeným názvem, do této kapitoly zařadila. I v této kapitole si autorka klade řadu otázek, nespokojuje se s pouhým popisem a upozorňuje z hlediska teorie i praxe na diskutabilní především právní problematiku. Obdobně přistupuje autorka k problému uvedenému v kapitole páté věnované babyboxům. V této kapitole autorka podává výklad velmi objektivně, zmiňuje se též o zahraniční praxi. Z jejího výkladu vyplývá, že jde o praxi, která je společensky trpěna, nikoli právně upravena. Je třeba velmi dobře vážit klady i zápory této praxe směřující v podstatě k záchraně života dítěte. Podle mého názoru k vraždám novorozeňat bude docházet vždy, pokud jde o matku se sociálně patologickým chováním bez ohledu na to, zda možnost „vlození dítěte“ do babyboxu existuje či neexistuje. Zřejmě babyboxy slouží především ženám, které jsou v těžké sociální situaci nebo případně v negativním vztahu k otci dítěte apod.

Veřejnoprávním otázkám je věnována kapitola šestá provádějící rekapitulaci oblasti pracovního práva a sociálního zabezpečení a jejich úpravy v souvislosti s mateřstvím. Kladně hodnotím informativní výklad o azylových zařízeních pro těhotné a matky v krizi, zařazený do této kapitoly. Podle mého názoru jde o sociální oblast, které je stále věnována v naší společnosti menší pozornost než by si zasloužila. Přitom vytváření adekvátních podmínek pro život matky s dítětem, tj. postarat se, aby nemusela své dítě opustit a naopak jí nabídnout perspektivu dalšího společného života je to nejlepší, co může společnost zejména v oblasti prevence nabídnout.

Zhruba na deseti stranách se autorka zabývá problematikou prevence početí a snaží se o řešení (kvadratury kruhu) tj. práva žen vs. práva na život, jak uvádí v nadpisu této kapitoly. Taktéž jde o kapitolu potřebnou a významnou z hlediska veřejného, především zdravotnického práva. Nicméně jsou zde zahrnuty i určité etické otázky, o kterých autorka píše. Považuji to, že autorka se neomezuje jen na suchý pozitivistický výklad této problematiky za přednost jejího výkladu.

Poslední dvě kapitoly jsou v podstatě podány jako doplňující, nicméně velmi užitečný výklad. V první řadě jde o kapitolu osmou nazvanou „Rodinné právo de lege ferenda v rámci nového civilního kodexu“. Autorka se k nové úpravě osobně staví velmi pozitivně, nicméně

sdílí určité obavy nad budoucí aplikační činností zejména soudů a je možno s ní souhlasit v tom, že jistě bude třeba delší doby k tomu, aby se nové předpisy v praxi uplatňovaly ve smyslu práva na spravedlivý proces.

Zajímavým způsobem doplňuje autorka poslední spíše informativní kapitolou věnovanou právním aspektům mateřství na Novém Zélandu. Podaná informace je pro českého čtenáře velmi zajímavá, protože jde o zemi poměrně vzdálenou zeměpisně i literárně. Autorku bych chtěla upozornit, pokud jde o tuto kapitolu, na určitý korektorský nedostatek – někdy píše „na Novém Zélandu“ někdy „na Novém Zélandě“.

Konečně je třeba se zmínit o tom, že autorka vychází z bohaté literatury monografické i časopisecké. Dále uvádí rozsáhlý seznam právních předpisů, které ve své práci použila – tento rozsah je zřejmě ovlivněn tím, že se zabývá velmi podrobně, jak již bylo zmíněno, právem veřejným. Autorka uvádí i seznam judikatury. Kromě toho uvádí celkem 68 internetových zdrojů. Osobně nemám nic proti zdrojům čerpaným z Internetu, nicméně s takovým rozsahem jsem se ještě v žádné práci nesetkala. To, že autorka všechny tyto zdroje uvádí, svědčí o její naprosté poctivosti. Jinak ovšem zdroje internetové za „literaturu vědeckou“ nepovažuji. Kladně hodnotím skutečnost, že autorka na všechny své zdroje upozorňuje resp. v citacích a poznámkách na jednotlivých stranách tyto zdroje uvádí nebo na ně odkazuje. Práce tedy obsahuje celkem 368 poznámek a citací.

Předložená rigorózní práce je prací originální, zejména pokud se týká autorčina pojetí tématu i přístupu ke zpracování. Autorka se nevyhýbá uvádět právní problematiku nikoli konvenčně, ale naopak obhájí řadu svých vlastních názorů. Myšlenkový postup i autorčino vyjádření je většinou logické a struktura práce, kterou zvolila, odpovídá výkladu tématu, jehož bylo zapotřebí.

Pomímám některé formální nedostatky práce, protože její celkové kladné hodnocení nad nimi převažuje.

Tuto rigorózní práci lze označit za plně vyhovující požadavkům kladeným na rigorózní práci, autorka projevila výbornou teoretickou úroveň a velmi dobrou orientaci a zpracování různých literárních a dalších poznatků.

Proto tuto práci doporučuji k ústní obhajobě.

V Praze dne 20. prosince 2012

Doc. JUDr. Senta Radvanová, CSc.
konzultant rigorózní práce